

[0153]

ONJOUWLIJCK

We vinden dit adjectief (adverb.) bij Gysb. Japicx in I, 19, 28 (*Gysb. Japicx Wirken*, ed. Brouwer, Haantjes, Sipma, I, 1936): "De' Oore' hietse kâd az snie, Dy wijt't her *on-joulijcke* pijn"; en I, 224, 21: "t binne'-hert giet mey flock' to keer', Ia 't flockt t' *on-jouwlijck'*-gruwle" ; en I, 254, 22: « hy wirdde fen in ontwinglycke bejearte om my syn ljeafde to uwtterjen *onjouwlyck* oon-pricke"; en I, 312, 1142: „soo schoddje in ljea-lillje wy allinne fenne deads namme, az for it *onjouwlijckste* ondjier oppe ierde". Op al deze plaatsen heeft 't woord de zin van vreeslijk, verschrikkelijk. Een enkele maal gebruikt G. J. *onjouwlijck* als substantief, namelijk in I, 269, 519: „O hymmel, kinne Y dizze *on-jouwlycke* langer hin ynne sinne forloftjen siean, sonder de gleante fen jon wreck-fjoer op sijn holle to stirten". Hier betekent het verschrikkelijk mens, wreedaard. Ook in 't Ofri. komt 't woord een enkele maal voor, namelijk in de *Oud-Fri. Oorkonden* (ed. P. Sipma), O, II, 38, reg. 82: „. . . ende willet langara hiara minscip *onjouwelykke* toe gara drywe, soe schilleze dy dekken pinninga gelyk dy oera hoera". Hier heeft 't de betekenis van: onbehoorlijk, ontoelaatbaar, zondig, slecht. In 't Nfri. vinden we 't woord nog bij Br. Halbertsma, *Rimen ind Teltsjes* (2de ed.), blz. 78a: "Dit joech hjar 'n *onjouwliken* eangstme".

In zijn *Wdb. op Gysb. Japicx* (1824), blz. 328 brengt E. Epkema 't adjectief in verband met 't werkwoord *jonnen* (= gunnen). 't Lijkt mij echter beter hier te denken aan afleiding van 't Ofri. verbum *ieva* (*iâ*, *iaen*). [Zie voor de ontwikkeling van dit Ofri. *ieva* tot de Nfri. vorm *iaen*, *jaen* (= geven) o.a. W.L. Brandsma, *Het werkw. bij Gysbert Japicx*, blz. 15, § 23]. De betekenisontwikkeling van 't woord kunnen we ons dan aldus voorstellen: wat niet gegeven kan worden wegens ondeugdelijkheid > ondeugdelijk > minderwaardig, niet goed > slecht > ontoelaatbaar > onbehoorlijk > vreeslijk enz.

Voor een dergelijke betekenisverschuiving kunnen we o.a. vergelijken Ofri. *ieue* in "ieue end genzie" = gaaf en gangbaar b.v. in J. Hoekstra, *De eerste en de tweede Hunsinger Codex*, s. 81, XII, 14: "mith alsa dena penningum sa ther end tha londe send *ieue* end genzie". Vgl. ook Ned. *gaaf*; en Mnd. *ungêve* = wat niet gegeven kan worden > slecht > niets waard, vals (geld); en Mnl. *ongave*, *ongeve* (= onzuiver, gebrekkig, ziek, slecht) b.v. *Der Leken Spieghel*, I, 32, 15: „die quaetste dranc die mach zijn, Dats wijn vuul ende *ongave*".

Het afgeleide substantief *ongheefheydt* lezen we in M. Lobelius, *Kruydtboeck* (1581) blz. 323: [„Solanum dulcamara (= Bitterzoet)]. cleyn ghescherft wordt het den verckens teten ghegheven teghen de *ongheefheydt*" d.i. een huidandoening.

Ook substantivisch gebruikt b.v. *Brab. Yeesten*, II, 5499: "Robrecht, van Vermandois grave, Een verradere ende een *ongave* (= slecht mens)".

Voor de praeteritum-vocaal in afleidingen kunnen we vergelijken Ned. *gaaf*, *ongave*; Mnl. *breukel*; Ofri. *stolkens* (= heimelijk; van *stela*).

Chr. Stapelkamp.